

KÉSEI LEVÉL SIMON ISTVÁN KÖLTÉSZETÉRŐL

Simon Istvánt annak idején az élő klasszikusok közé sorolták, komoly irodalmi megbízatásokkal traktálták, nevét pedig a fényes szellők nemzedékének tagjaiéval (Nagy Lászlóéval, Juhász Ferencével, Kormos Istvánéval) együtt emlegették. A közvélekedés azonban hamarosan ketrecbe is zárta a költőt (Jelky Andrást a kanibálok), s ez költészetének szinte a halálát is jelentette. Jellemző, hogy talán legjobb könyvének, az életében megjelent utolsó kötetnek a szerkesztője, Győri János is jóformán csak negatívumokkal jellemzi versvilágát: „A jelenkori szocialista lírának ez a vonzó egyénisége nem tartozik az új formákkal kísérletező költők közé, nem vállalkozik olyasmire, ami alkatától idegen; gazdagságában is áttekinthető, otthonos világát nem adja fel bizonytalan lehetőségeikért...”. Stb., stb. (A sorokat a Rapszódia az időről fülszövegéből idéztem.)

1975-ben vagyunk, a nemzetközi neo- és posztavantgárd hold-vonzásának és kezdődő dagályának évében és évtizedében. A figyelem a nagy áramlatokra irányul, s az, hogy egy jelentős költő mindenféle csinnadratta nélkül, önmagában újítja meg önmagát s ezzel, bizony, a lírát is, nem keltett feltűnést. Simon István mindenféle közéleti tevékenysége ellenére is a „halkszavú” költők közé tartozott, akinek életművét könnyen lehetett „a népies realizmus” örököséként a 19. századi hagyományok folytatásának tekinteni, ezzel pedig a korabeli hivatalos irodalompolitika fénykörébe vonni. (Illés Lajos 1966-os Tizenkét portréjában pl. így jellemezte őt: „Simon István költészetéből, még társadalmi fejlődésünk legnehezebb szakaszában is, a forradalmi átalakulásba, az ember diadalába vetett hit, erő, bizalom, humánus, szeretet és jószág árad.”) Irritáló szavak ezek a ma embere számára, akinek magatartáselmélete az individualizmus, alapvető élménye az elidegenedés, a szubjektum felbomlása, a művészetek terén pedig a Walter Benjamin-i „aura” szertefoszlása s helyette a „kiállításérték” megjelenése. Simon István ezzel csapdába került, a róla kialakult látszatok és egyúttal a divatok csapdájába. Ezek után kézbe venni köteteit, különösen a Rapszodiát, felfedezészámba megy.

Nem tudom, kedves Barátom, nem nyitott kapukat döngöttek-e, amikor figyelmedbe ajánlom ezt a verseskönyvet. Talán Te is vallodd, amiről meggyőzni szeretnélek. Lehet, hogy Te is ismered, s nagyra tartod ezt

a vékony kis kötetet. Mindössze 29 vers. De milyenek! Mondanivalómat legutóbbi „kis kirándulásom”, Málta, pontosabban az ottani Dingli-sziklákhöz vezető „zarándoklatom” élményével próbálom kifejezni. Máltán még az angol gyarmatosítás korából származó Leyland buszok járnak. Minden zsúfoltságuk ellenére is szinte patriarchális világ. A jegyet a sofőr adja, leszállás előtt egy madzag végén lévő csengővel jelezhetsz, a kormány fölött Mária-szentkép – egy viszonylag olcsó, de „mindenható” bérlettel beutazhatod az egész szigetet (ahol persze a múlt rekvizitumai nem kizárólagosak, főleg a divatos tengerpartokon örült módon építkeznek, hatalmas vasbetonszállodák foglalják el a terepet).

Dingli azonban maga a világ vége, egy kis falu, ahol mindenki ismeri egymást, a legutolsó település, ahonnan az út néhány kilométeres gyaloglás után egyenesen a tengerig visz. Ez az út ennek ellenére nem lejt, hanem enyhén emelkedik. Kaktuszok között, fennsíkon vezet – a lábad előtt nyíló szakadékig, a 250 méteres meredek partfalig, amelynek rianását a földtörténeti korok valamelyikében a szigetnek az afrikai kontinensről való hirtelen leszakadása okozta. Ha idáig jutottál, ott állsz a meredély szélén, szemben a tengerrel, az ég közepén, lábad alatt az örvény. S amely idáig hozott, a szelíd ösvény. Ha hátra nézel (és miért ne néznél hátra, majd ezen az úton jutsz „haza” is), az ismerősen kopár vidék emelkedői-lankái. Mondanom sem kell, kedves Barátom, hogy mindezt Simon István költészetére való tekintettel mondtam el. Ilyen a benyomásom az ő verseiről, pontosabban életművéről is. Lassú, szinte észrevétlen kaptatókon, mindvégig „emberközelen” ballag veled e líra alanya, hogy az ismerősnek tűnőt, a gyermekien egyszerűt váratlanul a Rapszódia az időről kozmikus és fenyegető távlatába állítsa. Csak egyetlen lépéssel, de új horizontot nyitva, bár ebben, az utolsóban sincs semmi egzaltáció.

Ha Simon István költészetét a kompozíció, a verssé szerveződés, a költői mesterség, az ars elvárásai felől közelítem, hasonló metamorfózisról szerezhetek bizonyosságot. A klasszikus és klasszicista poétikák a verstől és a versirótól a leírás, a szentencia és a didaxis hármaskövetségének teljesítését várták. Csokonai vagy Berzsenyi nem egy költeményében ez az elvárás a vers szerkezetét meghatározó tényezőjévé válik, a Közelítő tél pl. a tájleírásba rejtett elmúlásélményt a középső részben mintegy filozófiailag általánosítja, hogy aztán a verszárlatban a költő példáján felmutatva az ember legszemélyesebb érzéseiként fogalmazza meg.

Simon István korai kötetei és versei hasonló felfogásról tanúskodnak. Előbb a (sokszor anekdotikus) leírás,

majd a hozzá társított „mondanivaló”, mint nem egy, közismertségre jutott versében is megfigyelhető (pl. a Szélső házakban). Később, mint a Táncoló öregekben is, a pictura szinte teljes egészében felszívja a gondolatot, ez utóbbira legföljebb egy-egy sor utal (de már ez vagy ezek is beolvadnak a leírás folyamatába). Legjobb verseiben (ezek a róla valóban elmondható költői fejlődés okán már a pálya végén sorakoznak) a gondolati tartalom és a megjelenés, a szentencia és a kép teljesen eggyé válik. Búzás Huba gondolatmenete mintha erről a versideálról szólna: „érzéken kolorit szavainak elrendezésével indulati hatást ér el, melyekkel valaminő látomásokat kelt. Szavait úgy fűzi, hogy az egymással érintkező képzet-csoportok egyes indulati tartalmú képzeteket felforrósítanak, másokat lehűtenek [...] a vers szó szerinti, pőre jelentése (manifeszt tartalom) mögött ott izzik valami emocionális jelentés is: a szavak egyetlen nagy áramkörbe kerülnek egymással; a vers szó szerinti jelentésével szemben azokon túlmutató (a végtelenbe táguló) affektív szerkezet körvonalazódik, az emocionális magatartást egyéyolvadó izzás, a kompozíció szolgálja.”

A divatok kirekesztette, „maradi” költő, akit éppen természetének betakarítása közben s egyszerre hagyott cserben az értetlen kritika és az irodalompolitika (ha hihetünk ízlésünknek és feltevéseinknek – s ha hiszünk a szemünknek), előttünk válik (s talán számunkra is) paradigmikus jelenséggé. Fel-feltűnő alakját ettől kezdve nem a hátunk mögött kell keresnünk – szembejön ő velünk s előttünk jár. Szerényen, minden hókuszpókusz

nélkül, de csalhatatlanul, álomszerű biztonsággal. S hogy minderre egy példát is felhozzak, ide másolom kötetének „varsás” versét, Téli rapszódia című szonettciklusának első darabját:

*Legutóljára még néhány liba
riasztja fönt az alkonyi égboltot;
a merülő nap, akár a húsboltok
üvegén tátogó halszáj, lila.*

*A rétre nézve be kell látnia
tárgyilagosan, hová került most, hogy
beléúszott a babsárga fűzbokrok
ködmélyén lebegő varsáiba.*

*És itt a hó; a szállingó előrs
megszállta fönn a tetők kicsi alpes
tájékeit már késő délután,*

*s a derengésben a fatörzsek szőrös
fehér tönkje mint sunyi tigrisalp les
a megmozduló hold-árnyék után.*

És így tovább, kedves Költő Barátom, még három szonetten át.

Az ilyen sorok személyes vigaszt is nyújtanak, reményt is keltenek, s nem csak az olvasóban. „Íme, lehet.” Nem szabad csüggednünk hát, drága Barátom!

